

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА МУЗИЧНОГО ТА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВ**

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ОСНОВИ СЮЖЕТНОЇ КОМПОЗИЦІЇ**

освітній ступінь бакалавр
(назва освітнього ступеня)

галузь знань 01 Освіта / Педагогіка
(шифр і назва галузі знань)

спеціальність для всіх спеціальностей
(код і назва спеціальності)

освітня програма для всіх освітніх програм
(код і назва спеціальності)

тип дисципліни вибіркова (сертифікована програма)
(обов'язкова / вибіркова / факультативна)

ПОГОДЖЕНО:

Гарант освітньо-професійної програми

_____
(підпис, ініціали, прізвище)

РЕКОМЕНДОВАНО:

кафедрою МУЗИЧНОГО ТА

ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВ

протокол № 5 від 16.12.2019р.

Завідувач кафедри

Ж.С. Сироткіна

(підпис, ініціали, прізвище)

ПОГОДЖЕНО:

Голова Ради з якості освіти педагогічного факультету

_____
(підпис, ініціали, прізвище)

Ю.І. Сич

Розробники програми:

Пастир Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музичного та образотворчого мистецтва ІДГУ

Рецензенти програми:

Шишман Іван Іванович – доцент кафедри музичного та образотворчого мистецтва ІДГУ

1. ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна	Заочна
Кількість кредитів:4	Лекції:	
	8	6
Загальна кількість годин:120	Практичні заняття:	
	40	6
Рік вивчення дисципліни за навчальним планом:2-4	Лабораторні заняття:	
	-	-
Семестр: 3-8	Семінарські заняття:	
	-	-
Тижневе навантаження (год.):	Консультації:	
- аудиторне: 3	-	-
- самостійна робота: 5	Індивідуальні заняття:	
Форма підсумкового контролю: залік	-	-
Мова навчання: українська	Самостійна робота:	
	72	108

2. МЕТА ДИСЦИПЛІНИ

Предмет вивчення навчальної дисципліни є: «композиція», як взаємозв'язок частин; результат творчого процесу; процес формування твору і розкриття теми; наука про специфіку картини; теорія й практика, принципи побудови і процес творення, сприймання і аналізу художнього твору й творчого процесу.

Метою вивчення дисципліни «Основи сюжетної композиції» є: забезпечення відповідно Державним стандартам загальними знаннями студентів про основні правила та закони композиції образотворчого мистецтва, про формування композиційних вмінь сюжетної композиції, зображення портрету, пейзажу, натюрморту на основі традицій українського народу.

Передумова вивчення дисципліни: «Рисунок», «Композиція».

Міждисциплінарні зв'язки: «Дизайн», «Живопис», «Історія зарубіжного та українського образотворчого мистецтва», «Кольорознавство».

3. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен набути такі результати навчання:

1. Знання:

- державного стандарту і навчальних програм з образотворчого мистецтва (курсу за вибором, виду позакласної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах та виду позашкільної роботи з учнівською молоддю, а також у роботі позашкільного закладу мистецької освіти);

- знання та використання сучасних джерела удосконалення власної художньо-педагогічної діяльності;

- знання методів, способів, планування та керування художньо-творчою або мистецько-освітньою діяльністю учнів та вихованців під час позаурочної та позакласної роботи;

- розуміння місця й специфіку образотворчого мистецтва в системі часово-просторових мистецтв, систему фахових знань у площині навчального предмету «Образотворче мистецтво».

2. Уміння:

- зображати об'єкти навколишнього середовища засобами різних видів образотворчого мистецтва, застосовувати знання й практичні навички з композиції;

- інтерпретувати та оцінювати твори образотворчого мистецтва;

- володіти технікою та технологією створення художнього твору, культурою виконання та оформлення творчої роботи; створювати та реалізовувати власні художні ідеї в образотворчій діяльності;
- використовувати інформаційні технології в освітньому процесі та художній діяльності;
- бачити і розуміти зв'язки та взаємну обумовленість між різними складниками художнього процесу, визначати місце українського мистецтва в великому обсязі світової художньої культури, аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення національної, європейської та світової культури;
- осмислювати досягнення світового та національного образотворчого мистецтва та шляхи їх використання у власній професійній діяльності, пропагувати і розповсюджувати отримані знання з метою підвищення культурного рівня вихованців;
- проектувати та організовувати власну професійну діяльність, структурувати навчальний матеріал у відповідності до навчальної програми, здійснювати рефлексію, оцінку та корекцію власної художньо-педагогічної діяльності відповідно до отриманих результатів;
- творчих і практичних навиків, що сприяють активній участі у комплексному формуванні виробничого і предметно-побутового середовища, яке створює умови для художньо-естетичного розвитку особистості;
- впроваджувати в освітню практику набуті знання сучасних методик і технологій художньо-естетичної освіти учнів;
- орієнтуватися у загальних та специфічних методах діагностування навчальних досягнень вихованців;
- сприяти гармонійному розвитку особистості засобами образотворчого мистецтва, використовувати його соціалізуючі можливості, у процесі художньо-естетичної діяльності, готувати вихованців до свідомого вибору життєвого шляху;
- застосовувати набутих знань з суміжних дисциплін у створенні дизайнерських розробок, формулювання свої творчі ідеї за допомогою різних графічних засобів та матеріалів на площині і в об'ємі;
- орієнтуватися у змісті, формах, методах та прийомах викладання дизайну, володіти засадами художнього розвитку особистості засобами художньо-проектної діяльності.

3. *Комунікація:*

- здатність до застосування в освітньому процесі сучасних художньо-педагогічних технологій;
- знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності;
- здатність генерувати нові ідеї (креативність).

4. *Автономність та відповідальність*

- застосування в освітньому процесі сучасних художньо-педагогічних технологій;
- здатність застосовувати сучасні методики і освітні технології для забезпечення якості оволодіння основами образотворчості в середніх загальноосвітніх закладах з поглибленим вивченням образотворчого мистецтва;
- володіння образотворчою грамотою на рівні, необхідному для сприймання, оцінки та створення художнього образу.

4. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

№ з/п	Назви модулів / тем	Кількість годин (денна форма навчання)						Кількість годин (заочна форма навчання)					
		Аудиторні	Лекції	Семінарські (практичні)	Лабораторні	Консультації	Самостійна робота	Аудиторні	Лекції	Семінарські (практичні)	Лабораторні	Консультації	Самостійна робота
1.	Тема 1. Роль композиції	6	2	4	-	-	6	-	-	-	-	-	8

	в образотворчому мистецтві												
2.	Тема 2. Основи теорії композиції	6	2	4	-	-	6	-	-	-	-	-	10
3.	Тема 3. Організація замкненої композиції	6	2	4	-	-	6	2	2	-	-	-	10
4.	Тема 4. Відкрита композиція	6	2	4	-	-	6	2	-	2	-	-	10
5.	Тема 5. Підпорядкування другорядного головному, тобто наявність домінанти	4	-	4	-	-	6	2	-	2	-	-	10
6.	Тема 6. Статична та динамічна композиція	4	-	4	-	-	6	2	2	-	-	-	10
7.	Тема 7. Накладання фігур та врізування. Оверлепінг	4	-	4	-	-	6	2	-	2	-	-	10
8.	Тема 8. Ритм і метр	4	-	4	-	-	6	2	2	-	-	-	10
9.	Тема 9. Контраст і нюанс	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	10
10.	Тема 10. Фактура і текстура	4	-	4	-	-	6	2	-	-	-	-	8
11.	Тема 11. Стилізація. Алегорії та символи	4	-	4	-	-	12	2	-	-	-	-	8
Проміжний контроль		-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	4
Разом:		48	8	40	-	-	72	18	6	6	-	-	108

5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

5.1. Зміст навчальної дисципліни за темами

Тема 1. Роль композиції в образотворчому мистецтві

Визначення понять «композиція», «конструкція», «компонування».

Композиція картини. Теорія композиції як наука. Роль композиції у вихованні вчителя-художника. Сучасний підхід до проблеми композиції: «зміст – форма», «структура – образ».

Композиція – творча діяльність.

Тема 2. Основи теорії композиції

Сприйняття картинної площини. Принципи сприйняття. Фігура – фон. Види композиції. Уміння компоувати елементи зображення. Різні підходи спеціалістів до визначення поняття «композиція»: А.Матісс, В.Фаворський, К.Юон, Є. Кібрик, М.Волков. Співвідношення і пропорції. Масштабність. Контрастність, специфічні особливості або аналогічні співвідношення. Групування елементів. Формальні співвідношення елементів. Закони композиції: цілісність, виразність та креативність. Ритмічний, метричний ряди. Періоди рядів. Симетрія, асиметрія в композиції.

Тема 3. Організація замкненої композиції

Зображення в замкненій композиції. Виняткова риса замкненої композиції – наявність полів. Цілісність зображення проявляється в буквальному значенні – на будь-якому фоні композиційна пляма має чіткі контури, усі композиційні елементи тісно пов'язані між собою, сполучення пластичні.

Тема 4. Відкрита композиція

Двозначність заповнення зображуваного простору при відкритій композиції. Деталі, котрі виходять за межі рами і які легко уявити не в картині, або це великий відкритий простір, у котрий втілюється фокус композиції, який дає початок розвитку, та руху підпорядкованих елементів.

Центробіжність відкритої композиція; тяжіння до поступового руху або руху, що розширюється по траєкторії спірально. Вона може бути частково складною, але завжди в кінцевому результаті віддаленою від центру. Нерідко і сам центр композиції відсутній, частіше композиція складається з великої кількості рівнозначних міні-центрів, які заповнюють поле зображення.

Тема 5. Підпорядкування другорядного головному, тобто наявність домінанти

Змістовий центр композиції. Головний елемент композиції зазвичай зразу звертає на себе увагу, а йому підпорядковуються всі інші. Фокус композиції визначає всю картину.

Тема 6. Статична та динамічна композиція

Типи композиції. Композиції першого типу стійкі, нерухливі, часто симетрично врівноважені, спокійні, мовчазні, створюють враження самоутвердження, мають у собі не ілюстративний опис, не подію, а глибину, філософію.

Другий тип композиції зовні нестійкий, схильний до руху, асиметрії, відкритості, добре відображає наш час з його швидкісним ритмом, калейдоскопічністю життя, прагненням новизни, зі стрімкістю моди, з кліповим мисленням. Динаміка часто виключає велич, базування, класичну завершеність; помилковим є враження, що робота над динамікою дуже проста. Динамічні композиції складніші та індивідуальніші, тому вимагають чіткого продумування та віртуозного виконання.

Тема 7. Накладання фігур та врізування. Оверлепінг

Накладання та врізування – групування, що проходить через контури фігур.

Розміщення фігур або ж їх елементів один під іншим, часткове перекриття силуетів є моделлю композиційної схеми картини під час передавання ближніх, середніх і дальніх планів, лінійної та повітряної перспектив. Особливо ефективним цей прийом є тоді, коли одночасно використовується зміна кольору, контрасту та масштабу з віддаленням планів.

Оверлепінг – часткове співпадання або накладання однієї форми на іншу. Існує два випадки оверлепінгу: один об'єкт знаходиться перед іншим і контур переднього зображується повністю, а ті, що знаходяться на дальньому плані частково перекриті і контур переривається; один об'єкт знаходиться попереду іншого, але контури обох предметів зображуються повністю, оскільки один і той же простір належить одразу двом об'єктам.

Тема 8. Ритм і метр

Ритм за визначенням – рівномірне чергування елементів. Рівномірність – найпростіша, маршоподібна форма ритму.

У композиції рівномірність чергування елементів визначається словом «метр». Найпростіший метр – коли розміри елементів і розміри пробілів однакові.

Якщо виразність, складність ритму піднімається, якщо інтервали між елементами постійно змінюються, то існує декілька варіантів: 1) чергування елементів закономірно прискорюється або знижується; 2) відстань між елементами не має закономірно-регулярного характеру, а розтягується або згущується без явної метрії.

Тема 9. Контраст і нюанс.

Контраст надає композиції виражальної можливості, за допомогою контрасту легко виділити головні елементи, контраст розширює динамічний діапазон композиції. Однак в дуже різких контрастах заховано порушення цілісності композиції, тому альтернативним засобом виступає нюанс – заспокійливий, знівельований контраст.

Нюанс, створюючи цілісність, в якийсь момент може не залишити нічого від контрасту, перетворюючи композицію у в'ялу монотонність. Це зумовлюється відчуттям міри.

Тема 10. Фактура і текстура

Фактура – це характер поверховості: гладкість, пористість, рельєфність. Фактурні показники містять у собі визначальні якості композиційних засобів, хоча не так яскраво, як, наприклад, ритм та колір. Фактурною поверховістю художник завершує композицію.

Фактура широко використовується скульпторами, архітекторами, дизайнерами. В живописі вона виконує допоміжну роль, іноді виступає рівноправним засобом художньої композиції (в картинах Ван-Гога). Фактура рідко використовується в графіці, там значно більше значення відіграє близька фактурі текстура, тобто малюнок поверховості (текстура деревини, тканини, мармуру тощо). Текстури властива неабияка різноманітність, у багатьох випадках саме вона створює естетичну енергетику твору.

Тема 11. Стилізація. Алегорії та символи

Стилізація – узагальнення і спрощення зображуваних фігур по малюнку та кольору. Приведення фігур у зручну для орнаменту форму. Стилізовані форми – засіб дизайну, монументального мистецтва. Також застосовується в станковому образотворчому мистецтві для підсилення декоративності.

Алегорія та символ – основа пізнання та розшифрування художнього твору. Перетворення видимого в те, що переживається й осмислюється, органічно пов'язане з трансформацією зображення в символ. Поза сумнівом, про таку трансформацію образу можна вести мову тільки в тих випадках, коли до цього спонукає сюжет і символізація пов'язана з необхідністю зобразити незображуване – саму думку. Ті образи, які на око сприймаються в одному ракурсі, а раціонально оцінюються в іншому, називають алегоріями. Й.-В.Гете про алегорії та символи. Романтики про алегорію та символ.

5.2. Тематика практичних занять

Тема 1. Роль композиції в образотворчому мистецтві

Тема 2. Основи теорії композиції.

Тема 3. Організація замкненої композиції.

Тема 4. Відкрита композиція.

Тема 5. Підпорядкування другорядного головному, тобто наявність домінанти.

Тема 6. Статична та динамічна композиція.

Тема 7. Накладання фігур та врізування. Оверлепінг.

Тема 8. Ритм і метр.

Тема 9. Контраст і нюанс.

Тема 10. Фактура і текстура.

Тема 11. Стилізація. Алегорії та символи.

5.3. Організація самостійної роботи студентів

№	Вид роботи	Кількість годин	Форми звітності
Індивідуальні завдання:			
1.	Розробка композиції графічної роботи	18 (30)	Графічна робота
2.	Розробка ескізів сюжетної композиції	10 (14)	Ескізи сюжетної композиції
3.	Виконання однофігурної та багатофігурної композиції	10 (14)	Малюнки

4.	Розробка композиції дизайну інтер'єра та ландшафту	10 (14)	Малюнки
3.	Розробка композиції натюрморту, пейзажу, портрету	20 (32)	Практична робота на холсті
5.	Підготовка до проміжного контролю	4(4)	Модульна контрольна робота
Разом:		72 (108)	

6. ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

6.1. *Форми поточного контролю: виконання творчих робіт, практичні заняття, індивідуальні завдання*

6.2. *Форми проміжного контролю: модульна контрольна робота*

6.3. *Форми підсумкового контролю: залік*

7. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання є:

- індивідуальне або групове опитування;
- пейзажі та інші результати образотворчого мистецтва;
- модульна контрольна робота та ін..

Модульна контрольна робота містить три види питань: теоретичного, методичного та практичного спрямування.

Зразок варіанту модульної контрольної роботи:

1. Розробка композиції графічної роботи ;
2. Розробка ескізів сюжетної композиції
3. Запропонуйте тематику художніх конкурсів з учнями 5-6 класів.

8. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

8.1. *Шкала та критерії підсумкового оцінювання знань студентів*

Переведення підсумкового балу за 100-бальною шкалою оцінювання в підсумкову оцінку за традиційною шкалою

Підсумковий бал	Оцінка за традиційною шкалою
90-100	зараховано
70-89	
51-69	
26-50	не зараховано
1-25	

Схема розподілу балів

Максимальна кількість балів	70 балів (поточний контроль) – середньозважений бал оцінок за відповіді на семінарських заняттях та виконання індивідуальних завдань, який переводиться у 100-бальну шкалу з ваговим коефіцієнтом.0,7	30 балів (проміжний контроль) – за результатами виконання модульної контрольної роботи
Мінімальний пороговий рівень	35 балів (поточний контроль)	16 балів (проміжний контроль)

8.2 *Критерії оцінювання під час аудиторних занять*

Оцінка	Критерії оцінювання навчальних досягнень
---------------	---

5 балів	Оцінюється робота студента, який у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу, вільно послуговується науковою термінологією, розв'язує задачі стандартним або оригінальним способом, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки.
4 бали	Оцінюється робота студента, який достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає, в основному розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу, розв'язує задачі стандартним способом, послуговується науковою термінологією. Але при висвітленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі неістотні неточності та незначні помилки.
3 бали	Оцінюється робота студента, який відтворює значну частину навчального матеріалу, висвітлює його основний зміст, виявляє елементарні знання окремих положень, записує основні формули, рівняння, закони. Не здатний до глибокого, всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, не користується необхідною літературою, допускає істотні неточності та помилки.
2 бали	Оцінюється робота студента, який не володіє навчальним матеріалом у достатньому обсязі, проте фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає окремі питання навчальної дисципліни, не розкриває зміст теоретичних питань і практичних завдань.
1 бал	Оцінюється робота студента, який не в змозі викласти зміст більшості питань теми та курсу, володіє навчальним матеріалом на рівні розпізнавання явищ, допускає істотні помилки, відповідає на запитання, що потребують однослівної відповіді.
0 балів	Оцінюється робота студента, який не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його висвітлити, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань.

8.3. Критерії оцінювання індивідуальних завдань

Вид	Максимальна кількість балів
Розробка композиції графічної роботи	5
Виконання однофігурної та багатофігурної композиції	5
Розробка композиції дизайну інтер'єра та ландшафту	5
Розробка композиції натюрморту, пейзажу, портрету	5

Розробка композиції графічної роботи, однофігурної та багатофігурної композиції; композиції дизайну; інтер'єра та ландшафту; композиції натюрморту, пейзажу, портрету оцінюється за наступними критеріями: самостійна робота до відповідного завдання виконана на високому рівні і в повному обсязі, в постановці присутня композиційна рівновага,

досягнутий принцип підпорядкуванню цілому, продумане формальне рішення та опрацьовані елементи декоративної виразності.

8.4. Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Питання теоретичного спрямування	10 балів
Питання методичного спрямування	10 балів
Питання практичного спрямування	10 балів
Усього	30 балів

8.5. Критерії оцінювання під час підсумкового контролю

Підсумкова оцінка виставляється за результатами поточного та проміжного контролю.

9. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Мольберти, софіти, технічні засоби для демонстрування презентацій (ноутбук, проектор).

10. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

10.1 Основні джерела:

1. Алпатов М. Немеркнувшее наследие / М.Алпатов// Кн. для учителя /Сост. С.П.Истратова– М.: Просвещение, 1990.
2. Антонович Є., Удріс І. Українське мистецтво кінця 19 – поч. 20 століття: Національне образотворче мистецтво в працях вчених київської школи / Є.Антонович, І.Удріс. – К.: Альтерпрес, 2007. – 267с.
3. Асафьев Б. В. О музыке Чайковского: Избранное / Б.В. Асафьев. – Л.: Музыка, 1972. – 375с.
4. Бродецкий А.Я. Внеречевое общение в жизни и в искусстве: Азбука молчания / А.Я.Бродецкий// Учеб. пособие для творческих учеб. заведений, фак. педагогики и психологии: М., 2000. – 192с.
5. Васютинский Н. Золотая пропорция / Н.Васютинский. – М., 1990.
6. Волков Н.Н. Композиция в живописи / Н.Н.Волков. – М.: Искусство, 1977. – 263 с.
7. Волкова В.В. Дизайн рекламы / В.В.Волкова // Учебное пособие. – М.: Книжный дом «Университет», 1999. – 144 с.
8. Волошин М. Лики творчества / М.Волошин. – Л.: Наука, 1988.
9. Выготский Л.С. Мышление и речь / Л.С.Выготский. – М., 1996.
10. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Л.С.Выготский // Под ред. В. Давыдова. – М.: Педагогика, 1991. – 480 с.
11. Выготский Л. С. Психология искусства / Л.С.Выготский// Под ред. М. Ярошевского. – М.: Педагогика, 1987. – 344 с.
12. Виготський Л.С. Вибрані психологічні дослідження / Л.С.Виготський. – М.: Педагогіка, 1956.
13. Ганзен В. А. Восприятие целостных объектов / В.А.Ганзен. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1974. – 150 с.
14. Гегель Г.Ф. Эстетика / Г.Ф.Гегель. – Т.4. М., 1973, с.412.
15. Генералюк Л.Т. Шевченко «Старець на кладовищі»/ Л.Т.Генералюк // Образотворче мистецтво. – 2009. – №2, – Ч.2. – С.1-152.
16. Гете И.- В. Учение о цветах / И.-В.Гете // Лижтенштадт В.О Гете. – П., 1920.
17. Гомбрих Э. История искусства/ Э.Гомбрих. – 16-е изд., пересм. и доп. – 1995. – М.: Изд-во АСТ, 1998. – 720 с.

18. Гройсман А.Л. Психология / А.Л.Гройсман. – М., 1993.
19. Гуружапов В., Кудина Г. Сочинение о картине / В.Гуружапов, Г.Кудина// Искусство в школе. – 1991. – №3. – С. 31.
20. Даниэль С.М. Картина классической эпохи /С.М.Даниэль// Проблема композиции в западноевропейской живописи XVII века. – Л.: Искусство, 1986. – 199 с.
21. Жегин Л.Ф. Язык живописного произведения / Л.Ф.Жегин// ч.2, гл.1. – М., 1970. – С.102-120.
22. Зинченко В. П. Аффект и интеллект в образовании / В. П.Зинченко. – М.: Тривола, 1995. – 64 с.
23. Зязюн І. Безсвідомість. Підсвідомість. Творчість / І.Зязюн // Мистецтво та освіта. – 2001. – №3.
24. Иоффе И.И. Синтетическая история искусства / И.И.Иоффе //Введение в историю художественного мышления. – Л., 1993.
25. Искусство и визуальное восприятие. – М.: Прогресс, 1974.
26. Каган М.С. Искусство и общение / М.С.Каган // Мир общения: Проблемы межсубъектных отношений. – М.: Политиздат, 1988. – 319 с.
27. Каган М.С. Системный подход к композиционному изучению искусства / М.С.Каган // Методологические проблемы современного искусствознания. – Л., 1980. – Вып.3. – С.45.
28. Кириченко М.А., Кириченко І.М. Основи образотворчої грамоти/ М.А.Кириченко, І.М.Кириченко// Навч. посібн. –2-ге вид., переробл. і допов. – К.: Вища шк.. –2002. – 190 с.
29. Колоянова О.Г. Аналіз та інтерпретація творів живопису/ О.Г.Колоянова// Методичні рекомендації. – Ізмаїл, 2010. – 126 с.
30. Кравчук Ф.Ф. Аналіз живописних творів як метод формування композиційних умінь в учнів 5-7 класів / Ф.Ф.Кравчук // Мистецтво та освіта. – 2003. – №3. – С.38-43.
31. Куевда В. Психология украинской символики: миф, жизненный идеал, национальная идея / В.Куевда // Образотворче мистецтво. – 2004. – №4. – С.68-73.
32. Кузин В.С. Психология / В.С.Кузин // Под ред. Б. Ф. Ломова. – М.: Высш. школа, 1982.– 256 с.
33. Кузнецова Л.С. Беседы об изобразительном искусстве и архитектуре/ Л.С.Кузнецова // О языке архитектуры, скульптуры, живописи. – К.: Рад.шк., 1989. – 319с.
34. Ле Корбюзье. Архитектура XX века / Ле Корбюзье. – М., 1970.
35. Лосев А.Ф. Проблема символа и реалистическое искусство/ А.Ф.Лосев. – М., 1976.
36. Лотман Ю.М. Структура художественного текста / Ю.М. Лотман. – М.: Искусство, 1970.
37. Люшер М. Сигналы личности. Ролевые игры и их мотивы / М.Люшер. – Воронеж, 1993.– С.25-28.
38. Паньків Г.С. «Образна геометрія» як визначальний принцип рішення композицій В.А. Гегамяна / Г.С.Паньків //Становлення образотворчого мистецтва в сучасному соціокультурному просторі: Збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції. - Луганськ: Луганськ-Арт, 2008. - С. 80-86.
39. Пастир І.В. Становлення професійної майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва/ І.В.Пастир //Реклама і дизайн в умовах глобалізації вищої освіти та інформаційної інтеграції: Зб. наук. праць / Ред.кол.: М.П.Ліфінцев та ін. – К.: Інститут реклами, 2004. – Вип. 3. – 388 с.
40. Пастырь И.В. Креативность познания композиции изобразительного искусства / И.В.Пастырь. – Измаил: РИО ИГГУ. – 2005. – 148 с.
41. Пастырь И.В., Кузьмиченко С.В. Основы цветоведения / И.В.Пастырь, С.В. Кузьмиченко// Учебно-методическое пособие для студентов педагогических институтов, преподавателей и учителей изобразительного искусства. – Измаил, 1996. – 37 с.

42. Пастир І.В. Творче становлення фахівця у візуальному мистецтві /І.В.Пастир// Навч.-метод. пос.. – Одеса, 2011. – 198 с.
43. Пічкур М.О. Композиція як фундаментальне поняття гуманітарних знань / М.О.Пічкур // Реклама і дизайн ХХІ сторіччя: освіта, культура, економіка: Зб. наук. пр. – К., 2001. – С.178-179.
44. Пічкур М.О. Педагогічне керування формуванням художнього сприйняття школярів /М.О.Пічкур//Мистецтво та освіта. – 2003. – №4. – С.14-19.
45. Попова Г. Українське мистецтво ХХ століття / Г.Попова //Мистецтво та освіта. – 2002. – №3. – С. 47-49.
46. Резніченко М.І., Твердохлібова Я.М. Художня графіка / М.І.Резніченко, Я.М.Твердохлібова// Навч.- метод. посібник для студентів художньо-графічних факультетів. – Тернопіль, 2011.– 272 с.
47. Фрейд З. Основные психологические теории в психоанализе / З.Фрейд. – М., 1923.
48. Фрилинг Г., Ауэр К. Человек – цвет – пространство / Г.Фрилинг, К.Ауэр. – М., 1973. – С.46-47.
49. Шевнюк О.Л. Культурологічна освіта майбутнього вчителя: теорія і практика /О.Л.Шевнюк// Монографія. – К.: НПУ ім.М.П.Драгоманова, 2003. – 232 с.

10.2 Допоміжні джерела:

1. Шорохов Е.В. Композиция /Е.В.Шорохов.– М., 1986.– 286 с.
2. Щербина В.Г. Конструктивна система художньої композиції / В.Г.Щербина // Мистецтво та освіта – 2002. – №4. – С.2-7.
3. Щербина В.Г. Практична композиція / В.Г.Щербина// Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів; Міністерство освіти і науки України.–Кривий Ріг: Видавничий дім, 2009. – 180 с.
4. Эйзенштейн С.М. Избр. произв. /С.М. Эйзенштейн.– М., 1964- 1971.– Т. 4.
5. Якобсон П.М. Психология художественного восприятия / П.М.Якобсон. – М.: Искусство, 1964. – 88 с.
6. Ярбус А.Л. Роль движения глаз в процессе восприятия / А.Л.Ярбус. – М.: Наука, 1965. – 166 с.

10.3 Інтернет-ресурси:

1. <http://www.spadshina.com.ua> – українська спадщина;
2. <http://namu.kiev.ua/> – Національний художній музей України;
3. <http://honchar.org.ua/pro-muzej/> – Український центр народної культури “Музей Івана Гончара”;
4. <http://www.mundm.kiev.ua/>–Національний музей українського народного декоративного мистецтва;
5. <http://www.derev.org.ua/index.html> – дерев'яні храми України;
6. http://www.louvre.fr/llv/commun/home_flash.jsp – Лувр (Париж, Франція);
7. <http://www.metmuseum.org> – Метрополітен (Нью-Йорк, США);
8. <http://www.hermitagemuseum.org/> – Ермітаж (Санкт-Петербург, Росія);
9. <http://www.khm.at/> – Музей історії мистецтва (Відень);
10. <http://smallbay.ru/default.html> – Віртуальний музей живопису;
11. <http://staratel.com/> – напрямки живопису;
12. <http://www.abc-people.com/typework/paint/index.htm> – мистецтво живопису, художники
13. <http://www.artclass.lviv.ua> – журнал “Артклас”, статті про мистецтво;
14. <http://artdic.ru/index.htm> – словник образотворчого мистецтва; художники;
15. <http://www.brainart.ru/vocabulary/19/stil.php> – словник по мистецтву і архітектурі.